

Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030 koostamise ettepanek

Sisukord

1.	Sissejuhatus	2
2.	Arengukava koostamise vajadus	2
3.	Arengukava eesmärk	4
4.	Hetkeolukorra analüüs.....	5
4.1.	Toiduohutus, taimetervis ning loomade heaolu ja tervishoid.....	6
4.1.1.	Toiduohutus.....	7
4.1.2.	Loomade heaolu ja tervishoid	7
4.1.3.	Taimetervis.....	8
4.2.	Põllumajandus, toiduainesektor ja maaelu	9
4.2.1.	Põllumajandus ja toiduainesektor.....	10
4.2.2.	Keskkonnahoid põllumajanduses	11
4.2.3.	Maaelu edendamine.....	11
4.3.	Kalandus ja vesiviljelus	12
4.3.1.	Harrastuslik kalapüük ja kalavarude majandamine.....	12
4.3.2.	Kutseline kalapüük ja vesiviljelus.....	13
4.3.3.	Vee elusressursside väärimine ja turustamine	14
5.	Struktuur – tulemusvaldkond ja programmid.....	15
6.	Arengukava rakendamise seotud mõjude esialgne hinnang.....	17
7.	Arengukava seos teiste kehtivate arengudokumentidega.....	18
8.	Koostamise korraldus ja ajagraafik	18
8.1.	Arengukava koostamise korraldus.....	18
8.2.	Arengukava koostamise ajagraafik.....	19

1. Sissejuhatus

Lähtudes Vabariigi Valitsuse 13.12.2005 määruse nr 302 „Strateegiliste arengukavade liigid ning nende koostamise, täiendamise, elluviimise, hindamise ja aruandluse kord” § 5 lg 1 ja tulenevalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist esitab Maaeluministeerium koos Keskkonnaministeeriumiga Vabariigi Valitsusele ettepaneku asuda koostama põllumajanduse ja kalanduse valdkondlikku arengukava (edaspidi *arengukava*).

Arengukava koostamise eesmärk on koostöös teiste ministeeriumite, koostööpartnerite ja huvigruppidega luua ühtne strateegiline arengudokument ning töötada välja arengukava rakendamiseks vajalikud programmid, meetmed ja tegevused, mis aitaksid kaasa Eesti põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse ja toiduainetööstuse arengule ja konkurentsivõime kasvule, maa- ja rannapiirkondade tasakaalustatud arengule, taimede ja loomade heale tervisele, toiduohutusele ning puhta keskkonna ja liigilise mitmekesisuse säilimisele.

Käesolev arengukava koostamise ettepanek on aruteludokument, mis kutsub ministeeriume, koostööpartnereid ja huvigruppe arengukava koostamises osalema.

Riigi eelarvestrateegia (edaspidi *RES*) kohaselt kuuluvad Maaeluministeeriumi valitsemisala tegevused peamiselt tulemusvaldkonda (edaspidi *TUV*) „Põllumajandus ja kalandus“. *TUV*-i panustab ka Keskkonnaministeerium, sest kalanduse valdkonna juhtimine on jaotatud kahe ministeeriumi vahel: Maaeluministeerium tegeleb kalanduse turukorraldussüsteemi arendamisega, struktuuritoetuste ja riigiabi andmisega, vesiviljelussektori ja kutselise kalapüügi korraldamisega ning Keskkonnaministeeriumi pädevuses on kalavarude hea seisundi taastamine ja säilitamine, kalavaru säästva püügi tagamine ja harrastuskalastuse korraldamine. Seetõttu koostatakse arengukava kalandust puudutavad osad kahe ministeeriumi tihedas koostöös. Programmide ja meetmete koostamisel lähtutakse pädevuse jaotusest ning täpsemad protseduurid tööde korraldamiseks lepatakse kokku enne arengukava koostamist.

Lisaks panustab Maaeluministeerium oma tegevusega ka *RES TUV*-i „Tervis“ (Eestis toodetava ja tarbitava toidu ohutuse ja tarbija informeerituse tagamine), *TUV*-i „Regionaalareng ja maaelu“ (põllumajandusega seotud piirkondade tasakaalustatud arengule ning elukeskkonna paranemisele kaasa aitamine) ning *TUV*-i „Keskkond“ (nt veekeskkonnale avalduva hajureostuskoormuse mõju vähendamine). *TUV*-i „Tervis“ panustab oma tegevusega peamiselt Sotsiaalministeerium. *TUV*-i „Regionaalareng ja maaelu“ panustab peamiselt Rahandusministeerium. Keskkonnaministeeriumi valitsemisala tegevused panustavad peamiselt tulemusvaldkonda „Keskkond“.

2. Arengukava koostamise vajadus

Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava koostamine on osa kogu riigi strateegilise juhtimise korrastamisest, mille tulemusel kaetakse valitsuse tasandil kõik tulemusvaldkonnad strateegiliste arengudokumentidega ning ühtsete planeerimistasanditega, mis on üheks eelduseks üleminekul **tegevuspõhisele eelarvestamisele**.

Hetkel puudub *RES* tulemusvaldkonda „Põllumajandus ja kalandus“ juhtiv arengudokument ehk terviklik põllumajanduse, kalanduse ja vesiviljeluse, maaelu, toiduainetööstuse, toiduohutuse, põllumajandus/kalandus/toiduteaduse ja innovatsiooni valdkondi siduv valdkonna arengukava. Nimetatud teemavaldkondade eesmärgid ja tegevused on kajastatud Maaeluministeeriumi ja kalanduse osas ka Keskkonnaministeeriumi valitsemisala arengukavas ning mitmetes teistes arengukavades ja strateegiates. Arengukava saab olema riigi eelarvestrateegia tulemusvaldkonna „Põllumajandus ja kalandus“ juhtiv

arengudokument. Arengukava koostamine on samas ka üheks oluliseks eelduseks, et ministriumite, kes oma tegevusega põllumajanduse ja kalanduse tulemusvaldkonda panustavad (Maaeluministeerium ja Keskkonnaministeerium), valitsemisalad saaksid õigeaegselt (hiljemalt 2020. aastaks) minna üle tegevuspõhisele eelarvestamisele. Teised olulised etapid tegevuspõhisele eelarvestamisele üleminekul on teenuste kaardistamine, programmide loomine ja kulumudeli juurutamine, mis on arengukava koostamisega paralleelsed protsessid.

Koostatava arengukava tegevused on praegu kajastatud mitmetes erineva tasemega strateegilistes dokumentides, mille tulevane valdkonna arengukava seob RES tulemusvaldkonna mõistes **ühtseks tervikuks**. Arengukavasse integreeritakse vastava valdkonna eesmärgid ja tegevused järgmistest hetkel kehtivatest arengukavadest ja strateegiatest:

- Eesti maaelu arengukava 2014–2020
- Euroopa Merendus- ja Kalandusfond rakenduskava (EMKF) 2014–2020
- Eesti kalanduse strateegia 2014–2020
- Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020
- Lääne-Eesti vesikonna maaparandushoiukava, Ida-Eesti vesikonna maaparandushoiukava, Koiva vesikonna maaparandushoiukava
- Eesti mahepõllumajanduse arengukava aastateks 2014–2020
- Eesti teraviljasektori arengukava aastateks 2014–2020
- Eesti aiandussektori arengukava aastateks 2015–2020
- Eesti lihaveisesektori visioonidokument 2014–2020
- Eesti piimanduse strateegia 2012–2020
- Eesti toidu tutvustamise ja müügiedenduse kava „Eesti toit 2015–2020“
- Koolikava rakendamise riiklik strateegia
- Eesti seemnemajanduse arengukava aastateks 2014–2020
- Põllumajandussektoris kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise tegevuskava 2012–2020
- Taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskava aastateks 2013–2017
- Eesti põllumajandus-, toidu- ja kalamajandusteaduse ning teadmussiirde arengukava aastateks 2015–2021
- Programm „Põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine ja säilitamine aastatel 2014–2020“
- Riiklik programm „Sordiaretusprogramm aastatel 2009–2019“
- Programm „Põllumajanduslikud rakendusuringud ja arendustegevus aastatel 2015–2021“
- Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020
- Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030
- Ida-Eesti, Lääne-Eesti ja Koiva veemajanduskavad
- Nitraaditundliku ala tegevuskava 2016–2020
- Eesti merestrategie meetmekava
- Looduskaitse arengukava aastani 2020
- Harrastuskalapüügi arengukava 2010–2013 (perspektiiviga 2018)
- Siirde-, poolsiirde- ja mageveeliste kalaliikide koelmualade taastamise programm 2017–2023 (perspektiiviga 2027)
- Kalakasvatustliku taastootmise tegevuskava 2017–2019 (perspektiiviga 2023)
- Mikroobide antibiootikumiresistentsuse vähendamise tegevuskava veterinaarmeditsiini valdkonnas aastateks 2017–2021

Selline lähenemine aitab kaasa erineva taseme arengudokumentide vahelise killustatuse vähendamisele, luues ühtse tervikpildi ja vähendades arengudokumentide koostamise ja aruandlusega kaasnevat halduskoormust.

Arengukava saab olema ka oluliseks Eesti maaelu arengukava ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi uue programmiperioodi planeerimise sisendiks ja aluseks. Arengukava koostamine ja partnerite kaasamine protsessi käigus annavad strateegilise pildi, mis aitab ka paremini EL ja riigieelarve vahendeid planeerida. Arengukava koostamise käigus tagatakse kooskõla ja loogiline sidusus järgmise planeerimisperioodi üldiste eesmärkidega.

Põllumajandust, kalandust, toiduainetööstust ja teisi arengukavas kaetud valdkondi mõjutab muutuv väliskeskkond ja maailmatrendid (nt kliimamuutused, majanduskeskkond, poliitika, globaliseerumine). **Arengukava aitab muutuvate oludega toime tulla, riske maandada ja võimalusi paremini ära kasutada.**

Arengukava võimaldab põllumajanduse, kalanduse ja toiduainetööstuse valdkondades edendada bioressursi efektiivsemat kasutamist ning väärimist. Vajadus ressursside (sh biomassi) efektiivsemaks kasutamiseks on kajastatud nii Euroopa biomajanduse strateegias, Euroopa 2020 majanduskasvu strateegias, Euroopa Liidu (edaspidi *EL*) teadusuuringute ja innovatsiooni programmis Horisont 2020, Pariisi (kliima)kokkuleppes, Kyoto protokollis, EL bioloogilise mitmekesisuse strateegias aastani 2020, ÜRO säästva arengu tegevuskavas aastani 2030 kui ka EL seitsmendal keskkonnaalases tegevusprogrammis „Hea elu maakera võimaluste piires“. Samuti on biomajanduse käsitlusel oluline koht Euroopa Liidu Läänemere strateegias – Põhjamaade Ministrite Nõukogu eestvedamisel tõsteti biomajandus 2015. aasta septembris uuendatud tegevuskavas poliitikavaldkonna staatusesse. Viimane aitab oma ettevõtmistega suuresti kaasa biomajanduse edendamisele Põhjamaades. 2016. a märtsis kutsuti kokku Põhjamaade Ministrite Nõukogu eestvedamisel esimene Läänemere maade biomajanduse nõukogu (*BSR Bioeconomy Council*), mille eesmärk on regioonis biomajanduse arengule kaasa aidata ja luua pinnas riikidevahelisele kogemuste vahetamisele. Vaatamata sellele, et kõikidel biomajanduse alavaldkondadel eksisteerivad Euroopa Liidu tasandil ka spetsiifilised strateegiad ja tegevusplaanid, näeb Euroopa Komisjon selle valdkonna jõulisema edendamise eesmärgil olulist lisandväärtust valdkondi ühendava strateegia loomisel. See aitab omavahel siduda biomajanduse erinevate sektorite huvid ja viia need kooskõlla üldisemate biomajanduse eesmärkidega. Arengukava koostamine annab võimaluse suurendada arengukavas kaetud valdkondades lisandväärtust, võttes arvesse biomajanduse arengusuundi, säästva arengu ja keskkonnaalaseid eesmärke, parimat teadmist¹ ning leida kohti valdkondadevaheliseks koostööks.

3. Arengukava eesmärk

Tuginedes erinevatele arengudokumentidele on visandatud ka esialgsed arengukava eesmärgid ja mõõdikud².

Arengukava visioon:

Eestis on elujõuline konkurentsivõimelise ja jätkusuutliku põllu- ja kalamajandusega maapiirkond. Tagatud on ohutu toit ja tarbijate rahulolu.

---

¹nt lähiajal käivituv RITA tegevus 1 uuring „Biomajanduse sektorites lisandväärtuse tõstmine ja toorme tõhusam kasutamine“.

²Arengukava väljatöötamisel täpsustatakse ja lepatakse kokku koostöös teiste osapooltega arengukava eesmärk ja alaeesmärgid ning nende saavutamist mõõtvad mõjumõõdikud.

Koostatava valdkonna arengukava üldesmärk on:

Loome võimalused konkurentsivõimelise põllumajandus- ja kalandussektori ning maa- ja rannapiirkonna arenguks!

Üldesmärgi saavutamiseks on püstitatud igale alavaldkonnale vastav alaeesmärk:

1) Toiduohutus, taimetervis ning loomade heaolu ja tervishoid

Alaeesmärk: Eestis on terved loomad ja taimed ning inimeste tervisele ohutu toit.

Võimalikud mõõdikud: toiduohutuse ametliku kontrolli käigus laboratoorselt uuritud nõuetele mitte-vastavate proovide osakaal uuritud proovide arvust; toidutekkelistesse nakkushaigustesse haigestumuse arv; tuvastatud nõuetele vastavuste osakaal taimekasvatuses kasutatavate tootmissisendite kvaliteedi ja ohutuse kontrollimiste arvust; uute eriti ohtlike taudi esinemisest tingitud kaubanduspiirangute arv; loomaheaolu järelevalve käigus ettekirjutusega lõppenud kontrollide osakaal kogu loomaheaolu järelevalve kontrollide arvust.

2) Põllumajandus, maaelu ja toiduainetööstus

Alaeesmärk: Eestis on konkurentsivõimeline ja jätkusuutlik põllumajandus, toiduainesektor ja maapiirkond.

Võimalikud mõõdikud: Eesti faktortulu osatähtsus EL28 faktortulus; Eesti faktortulu tööjõuühiku kohta võrreldes EL28 keskmisega; toidusektori ekspordi osakaal EL toidusektori ekspordis; ekspordi osakaal toidusektoris; tööhõivemäär maapiirkonnas; ettevõtlusaktiivsus maapiirkonnas; maapiirkonna rahvastiku osakaal ja vanuseline struktuur; kasvuhoonegaaside heide põllumajandusest; põllumaa ja rohumaa osakaal.

3) Kalandus ja vesiviljelus

Alaeesmärk: Eestis on ressursid jätkusuutlikult kasutatud, mis loob eeldused konkurentsivõimelise kalamajanduse ning vesiviljeluse arenguks.

Võimalikud mõõdikud: kalanduse lisandväärtus töötajate kohta (tõuseb Eesti keskmisest kiiremini); kala ja vesiviljeluse saaduste toodangu väärtus ühe hõivatu kohta; kala tarbimine inimese kohta; rannakalanduse püügimahu väärtus; saagikus; heas olukorras olevate, majanduslikult oluliste või harrastuskalapüügile huvipakkuvate varude osakaal; harrastuskalapüügiga tegelevate isikute arv; harrastuskalapüügiga seotud käive; harrastuskalapüügi teenust pakkuvate isikute panus tööhõivesse; väärindatud toodangu eksport.

Horisontaalsed tulemus- ja/või mõjumõõdikud, mis kajastavad teadusuuringute ja muude projektide ning teadmussiirde mõju, töötatakse välja arengukava koostamise käigus.

4. Hetkeolukorra analüüs

Käesolevas peatükis tuuakse välja valdkondlikud probleemid ja alavaldkondi mõjutavad globaalsed trendid iga alavaldkonna lõikes.

Iga alaeesmärgi saavutamiseks luuakse programm(id), milles planeeritakse vastavate alavaldkondade eelarved meetmete kaupa. Praeguseks hetkeks kaardistatud probleemkohad ja nende lahendamiseks pakutud eesmärgid ei ole ammendavad ning on arengukava koostamise protsessis avatud muudatus- ja täiendustepanekutele. Praeguseks teadaolevate meetmete ja tegevuste täpsem sisu ja rakendamise korraldamine, samuti kogu arengukava meetmete ja tegevuste pakett valmib arengukava koostamise käigus koostöös ministriumite ja huvigruppidega (vt ka „Koostamise korraldus ja ajagraafik“). Hetkeolukorra edaspidisesse analüüsi panustab ka eelpool viidatud biomajanduse uuring, mille eesmärgiks on mh

analüüsida Eesti biomajanduse hetkeseisu ja välja töötada stsenaariumid Eesti biomajanduse arengu strateegilise planeerimise toetamiseks.

4.1. Toiduohutus, taimetervis ning loomade heaolu ja tervishoid

Toiduohutuse, taimetervise ning loomade heaolu ja tervishoiu valdkondades saab välja tuua järgmised trendid ja väljakutsed:

- globaliseeruv majandus, mis tähendab, et tuleb tagada ja pidevalt arendada võimekust kontrollida toiduohutuse, loomatervise ja taimetervise alaste nõuete täitmist kõigis tarneahela etappides, sh ekspordil ja impordil;
- ülemaailmne ülekaalulisuse trend, mille ohjamiseks rakendatavatest meetmetest üheks on toidu koostise muutmine;
- kliimamuutused, mille tagajärjeks on muutuvad keskkonnatingimused ja uute haigustekitajate ning kahjustajate levik meie geograafilisse piirkonda;
- mikroobide resistentsus (edaspidi *AMR*), mis on ülemaailmselt üks suuremaid väljakutseid inimese tervisele ja loomade heaolule;
- heal tasemel teadus- ja arendustegevus, mis eeldab pidevalt kasvavat võimekust innovaatiliste toodete ja tehnoloogiate väljatöötamiseks ning samal ajal ka uute toodete ja tehnikate ohutuse hindamiseks (nt uued toidulisandid, uuendtoidud, uued taimekaitsevahendid);
- e-kaubanduse osatähtsuse kasv;
- konkurentsivõime ning teadusuuringute, innovatsiooni ja teadmussiirde kui ühtse terviku edendamine;
- tööhõive ja majanduskasvu edendamine (uued teadmised ja nende kasutuselevõtt);
- järelevalvesüsteemi moderniseerimine tagamaks piiratud ressursidega järjest laiema riskide paketi haldamise ning tagades piisavas mahus ja kvaliteedis nõuete täitmise järelevalve;
- aina olulisemaks muutuv kaasvastutus toiduohutuse ja looma- ning taimetervise osas tootmis- ja töötlemissektoris;
- osalemine erinevates uutes rahvusvahelist järelevalvet toetavates võrgustikes (nt IMSOC);
- õigusraamistiku pidev uuendamine, et paindlikult reageerida muutuvatele oludele ja teavitustöö tegemine;
- taime ja loomatervise valdkonna arendamine viisil, et sellega ei kaasneks keskkonna sh veekeskkonna reostust.

Pidevalt uuenevad riskitegurid ja nende maandamine eeldab uute teadmiste saamist, levitamist ja rakendamist ning järelevalvevõimekuse pidevat tõhustamist. Selleks on oluline süsteemselt ja pidevalt tõsta kõigi osapoolte (tootjate, töötlejate) teadlikkust riskiteguritest, aga ka kehtivatest nõuetest ning nende asjakohasest rakendamisest. Seejuures on vajalik ka tarbija teadlikkuse tõstmine. Samuti on kasvamas vajadus erinevate seireprogrammide ja riskihinnangute läbiviimiseks.

Teadmispõhise õigusloome ning optimaalse järelevalve ja tõhusate meetmete planeerimiseks on vajalik pidev teadustugi ning riskihinnangute läbiviimine kogu programmi raames. Uute teadmiste loomiseks kavandatakse programmide raames Eesti põhisuunad siseriiklikuks ja rahvusvaheliseks teaduskoostööks, nt *Joint Programming Initiatives (JPI)* ja teadusvõrgustikes osalemiseks. Riskihindamisvõimekuse tõstmiseks ja dubleerimiste vältimiseks on oluline jätkuvalt tõhustada infovahetust ja koostööd Euroopa Toiduohutusametiga ja EL liikmesriikide riskihindamisasutustega.

4.1.1. Toiduohutus

Toiduohutuse valdkonna peamiseks tegevussuundadeks on tingimuste loomine toiduga seotud riskide vähendamiseks, kõrvaldamiseks või vältimiseks, hõlmates endas füüsilise, keemilise (nt saasteained, lisained, toiduga kokkupuutuvad materjalid) ja bioloogilise (nt toiduhügieen, AMR, haigustekitajad) ohutuse tagamist ja toidualase teabe esitamist (nt märgistus, tervise- ja toitumisalased väited). Toiduohutuse tagamisel järgitakse riskianalüüsi põhimõtteid, mis tähendab, et poliitikate kujundamisel, seadusandluse väljatöötamisel ja rakendamise järelevalvel võtavad riskijuhid aluseks teaduslikult põhjendatud arvamused ja hinnangud.

Toiduohutuse tagamine on protsess, millesse on kaasatud erinevad osapooled. Toidu tootjad, töötajad, müüjad ja teised osapooled peavad andma oma panuse, et toit, mis jõuab tarbijani, oleks ohutu. Oluline roll on kanda ka tarbijal – ta peab olema teadlik toiduga kaasnevatest ohtudest, osates neid vältida.

Toiduohutus on otseses haakuvuses ühelt poolt rahvastiku tervisega ning teiselt poolt loomatervise ja taimetervisega ning panustab nii rahvastiku tervisega seotud eesmärkide (Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020) täitmisesse kui ka loomatervise, tarneahela, põllumajanduse konkurentsivõime, tööstuse ja kaubandusega seotud eesmärkidesse.

Inimese hea tervisliku seisundi tagamiseks on ühtviisi tähtis nii ohutu ja kvaliteetse toidu kättesaadavus kui ka võimalus teha teadlikke toiduvalikuid. Siinjuures on vajalik pöörata tähelepanu toidu koostise muutmise protsessiga kaasnevatele võimalikele toiduohutuse riskidele. Kuna vastutus toidu ohutuse tagamise eest on toidukäitlejal, siis peavad toidukäitlemisega tegelevad ettevõtjad olema kursis toidukäitlejatele esitatavate nõuetega ning enesekontrollisüsteemi põhimõtetega. Jätkuv teavitustöö ja koostöö sektoriga on siinkohal oluline faktor.

Tarbija teadlikkuse tõstmiseks on kavas rohkem pöörata tähelepanu nende teavitamisele erinevatest ohuteguritest tulenevate riskide osas. Jätkata tuleb toidu märgistuse alast teavitustööd, samuti pöörata rohkem tähelepanu tervisliku toiduvaliku olulisusele.

Ülimalt tähtis on tagada toiduohutuse alaste uuringute ning seire järjepidevus ja areng, mis võimaldab muuhulgas teostada toidust lisa- ja saasteainete saadavuse uuringuid ning riskihindamist.

Lähiajal on üheks väljakutseks toiduohutuse valdkonnas uued seni teadmata toiduga seonduvad riskid, erinevate riskifaktorite koosmõjud (ingl kl *emerging risks*) ja valmisolek nendega tegelemiseks sh valmisolek asjakohaseks (riski)kommunikatsiooniks.

Järjest suuremat tähelepanu nõuab toidu võltsimise (nt inimese toiduks sobimatud või ohtlikud koostisained, koostise või tooraine päritolu ja märgistuse vaheline ebakõla, tooraine järeletegemine, valeinfo) temaatika, mis seondub nii toidu ohutuse, kvaliteedi kui ka majanduslike mõjudega.

4.1.2. Loomade heaolu ja tervishoid

Loomatervise valdkonna peamiseks tegevussuundadeks on loomahaiguste, sealhulgas zoonooside ennetamine ja tõrje, loomade heaolu, loomade ravi, sealhulgas AMR, loomade söötmine ja -aretus.

Peamiseks loomatervise alaseks väljakutseks ka tulevikus on loomahaiguste ennetamine ja nende esinemisel nende efektiivne tõrje. Arvestades kaubanduse globaliseerumist ning inimeste ja kaupade liikumist piiriüleselt on oht loomahaiguste kiireks levikuks erinevate regioonide vahel pigem suurenemas. Lisaks Eestis juba olulist majanduslikku ja sotsiaalset

kahju põhjustanud sigade Aafrika katkule on lähipiirkondades levimas mitmeid teisi ohtlikke taude nagu linnugriip, veiste nodulaarne dermatiit jne. Järgnevatel aastatel on väga oluliseks loomapidajate bioohutuse alase teadlikkuse tõstmine, kuna loomade tervise ja farmi tasandi bioohutuse eest vastutab täielikult loomapidaja. Samuti on oluline tegur ohutu ja kvaliteetse sööda olemasolu loomade hea tervisliku seisundi tagamisel.

Loomatervise valdkonnas vastutuse jagamine ning taudiennetuse ja tõrje prioriteedid on sõnastatud 2021. aastal jõustavas Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruses nr 2016/429 (EL Loomatervise seadus).

Väga oluline ja selget analüüsi ning käsitlemist vajav tegevusvaldkond on loomade heaolu, mis hõlmab loomade pidamise, loomade transpordi ja loomade tapmise ning hukkamise teemad (nt karusloomakasvatuse nõuded, loomkatsete temaatika). Loomade pidamisel tuleb tagada neile vähemalt rahuldavad pidamistingimused. Loomade heaolu toetuse kaudu motiveeritakse loomapidajaid loomade heaolu veelgi enam parandama. Tarbijate teavituse ja toodete vastava vabatahtliku märgistuse läbi on võimalik kõrgemate heaolustandardite kasutusele võtmine loomapidamises. Loomade veol tuleb tagada loomade heaolu sõltumata sellest, kas veetakse kallihinnalisi tõuloomi või tapaloomi tapamajja. Loomade tapmisel ja hukkamisel tuleb kasutusele võtta kõik meetmed, et säästa loomi välditavatest kannatustest ja valust.

Eesti jaoks oluline on ka veterinaarhariduse ning veterinaaria kui teaduse jätkusuutlik arendamine. Sellest sõltub nii veterinaarteenuse, loomahaiguste alase teadustöö kui ka riigipoolse veterinaar- ja toidujärelevalve võimekus. Hetkel on Eestis eriti puudu suurloomade karjatervise, mesilaste- ning kalade haiguste spetsialiste, aga keeruline on ka riigisektori mehitamine. Paremat korraldamist vajab veterinaaria eriala praktikavõimaluste tagamine.

Eraldi tähelepanu vajab kogu valdkonna temade pidev kommunikatsioon avalikkusele, osapoolte teadlikkuse tõstmine ja ohtudest varajase hoiatuse tagamine.

Veterinaaravimite ja ravimsöötade vastutustundlik kasutamine on seotud Rahvastiku tervise arengukavaga 2009–2020, kus järgneval aastakümnel on keskmis võitlus AMR kasvuga antibiootikumide suhtes, mida koordineeritakse ka EL tasandil nn „Üks tervis“ lähenemise raames, mis tähendab koostööd inim- ja loomatervise ning keskkonnaga seotud valdkondade vahel. 2017. aastal valmis Maaeluministeriumil „Mikroobide antibiootikumiresistentsuse vähendamise tegevuskava veterinaarmeditsiini valdkonnas aastateks 2017–2021“. Selle tegevuskava rakendamine ja pidev ajakohastamine, arvestades seejuures terviklikku lähenemist ehk seost inim- ja veterinaarmeditsiini vahel, on oluliseks meetmeks AMRi ohjamisel.

4.1.3. Taimetervis

Taimetervise valdkonna peamiseks tegevussuundadeks on kavandada arengusuunad taimekaitse, taimetervise, sordikaitse, seemne- ja taimse paljundusmaterjali, mahepõllumajanduse, väetiste ning geneetiliselt muundatud ja muundamata põllukultuuride kooseksisteerimise valdkonnas.

Taimehaigused võivad põhjustada olulist majanduslikku kahju nii põllumajanduses kui ka metsanduses. Ohtlike taimekahjustajate leviku risk on seoses rahvusvahelise kaubanduse arenguga järjest suurenenud. Oluliseks on kahjustajate seire ja kontroll ning tõrjekavade rakendamiseks valmisolek kõigil tasanditel.

Järjest enam tähelepanu nõuab taimekaitsevahendite kasutamise järelevalve eesmärgiga tagada taimekaitsevahendite ohutus inimeste ja loomade tervisele ning keskkonnale, samuti taimekaitsevahendite jääkide uurimine ja seire. Lähiaastate prioriteetseteks teemadeks on

võimekuse arendamine rääkimaks kaasa EL otsustustasandil taimekaitsevahendite ohutusküsimustes. Samuti on järjest suurema tähelepanu all väetiste kvaliteet ja saasteainete sisaldus väetistes ning väetise soodne mõju taimele ja taimekasvatussaadusele.

Oluliseks valdkonnaks on ka taimne paljundusmaterjal, seemnekontroll ja sordikaitse. Eesti taimekasvatus on järjest efektiivistunud, mis tähendab, et kvaliteetse taimse paljundusmaterjali, sobivate sortide kättesaadavus ja kvaliteetne seeme muutuvad järjest olulisemaks põllumajandustootmise eduteguriks. Samas tuleb tagada sordiaretuse majanduslik järjepidevus, mille üheks tugitalaks on sortide kasutajate asjakohane panus sordiomanikele.

Ökoloogiliselt jätkusuutlikul moel hõlmab eelnimetatud valdkondi mahepõllumajandus kui EL ülene ja ka kogu maailmas järjest levinum kvaliteedisüsteem. Siin on ühelt poolt oluline rakendada mahepõllumajanduse tarneahela tervikarengut soodustavaid meetmeid ning teisalt tagada mahepõllumajandustoodangu usaldusväärsus tarbija silmis.

Seoses globaalsete väljakutsetega (kliimamuutused) ja ühiskonna väljakutsetega on sordiaretuses vajalik aretada uusi Eesti tingimustesse sobivaid perspektiivseid taimesorte. See võimaldab tagada toidujulgeoleku muutuvatesse kliima- ja keskkonnatingimustesse sobivate ning haiguskindlamate taimesortide aretamise ja kasvatamise näol. Seetõttu tuleb tagada ka Eesti päritolu põllumajanduskultuuride geneetilise ressursi kogumine, uurimine ja säilitamine, ning tagada nende kättesaadavus teadus- ja õppetöösks.

4.2. Põllumajandus, toiduainesektor ja maaelu

Valdkonnas on kaardistatud järgmised väljakutsed ja trendid:

- rahvastiku ja elatustaseme kasvuga kaasnev tarbimismustrite (sh teadlik ja tervislik toitumine) muutus;
- kliimamuutuste negatiivne ja positiivne mõju (võimalused ja väljakutsed) tootmisotsustele (kus ja mida toodetakse) ning selle mõju rahvusvahelise kaubandusele;
- kliimamuutuste mõju mullale (sh maaparanduse rolli suurenemine, mullaviljakus, saagikus) ja veele, taimekahjurite levik ja resistentsus, muutused liigilises koosseisus, looduskatastroofide ja ekstreemsete ilmastikunähtuste sagenemine, muutuvad tingimused tootmiseks;
- põllumajandustoodete tootmine ja töötlemine on muutumas kapitali ja teadmiste intensiivsemaks; paralleelselt toimuv tootmise, töötlemise ja kaubanduse kontsentreerumine;
- kasvav turukriiside ja hindade volatiilsus, mis kaasneb globaalse põllumajandustoodete tootmise ja kaubandusega;
- ressursside (muld, vesi, elurikkus jm) piiratus toob kaasa muutused tootlikkuse kasvu võimalustes;
- toidunõudluse kasvust tingitud keskkonnakoormus – põllumajanduse kontsentreerumine, intensiivistumine ja sellega kaasnev surve loodusressurssidele, uutused põllumajandusmaa kasutamises;
- ühiskonna ootuste muutumine põllumajanduse poolt pakutavate avalike hüvede osas;
- linnastumine ja sellega kaasnev rahvastiku ja majandustegevuse kontsentreerumine, muutuvate elustandarditega kaasnevad ootused elukvaliteedile;
- tehnoloogia arenguga kaasnevad võimalused teenuseid pakkuda ja tarbida, uued töövormid (kaugtöö);
- töökohtade vähenemine maapiirkonnas, rohkem teadmisi nõudvad töökohad;
- põllumajanduse rolli muutus maapiirkonnas;

- rahvastikutrendid (vananemine, ränne) ja selle mõju maapiirkondadele;
- kogukondade rolli kasv alternatiivina traditsioonilistele valitsemismudelitele;
- elurikkusega seotud väljakutsed, nt põllulindude ja tolmendajate arvukuse langemine;
- põllumajandusmaa keskkonnasõbralikul kasutamisel tootmispotentsiaali ja pindala säilimise tagamine ja põllumajanduslikust kasutusest väljalangemise vältimine;
- keskkonnasõbralike taime- ja loomakasvatustehnoloogiate rakendamine põllumajanduses (sh sõnnikukäitluses), millega kaasneb atmosfääri eralduvate kasvuhoonegaaside ja ammoniaagi heitkoguste pidurdumine ja toitainete vette leostumise vähenemine ning põllumajandussektori tootlikkuse ja ressursi kasutuse tõhustamisel ka kasvuhoonegaaside heite vähenemine põllumajandustoodangu ühiku kohta;
- muldade süsinikuvaru säilitamine ja suurendamine;
- selgitada välja ja rakendada parimaid lahendusi taimetoitainete kasutuse tõhustamiseks ning mineraalväetiste asendamiseks keskkonnasõbralikumate orgaaniliste väetistega;
- bioenergia tootmise edendamine (intensiivsest loomakasvatusest pärineva sõnniku, erinevate söödakultuuride, taimekasvatusest üle jääva materjali baasil biogaasi tootmine);
- teadusuuringute, rahvusvahelise teaduskoostöö, innovatsiooni ja teadmussiirde kui ühtse terviku edendamine.

4.2.1. Põllumajandus ja toiduainesektor

Põllumajanduse ja toiduainesektori valdkond hõlmab endas tegevusi tarneahelaga seotud teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning teadmiste ja oskuste edendamiseks, tootmis- ja töötlemistehnoloogiate arendamiseks, põllumajandussektori struktuuri parandamiseks, ekspordi edendamiseks, põllumajandustootjate turujõu ja kriisidele valmisoleku suurendamiseks, ressursside säästvaks ja jätkusuutlikuks majandamiseks.

Põllumajanduse ja toiduainesektori poolt loodav lisandväärtus peab kasvama, samas ressursside väärimisel tuleb seda teha säästvalt ja jätkusuutlikult, arvestades seejuures kliimamuutuste mõjudega.

Kasv ei saa toimuda ressursside täiendaval kasutuselevõtul, järjest enam kasvab valdkonna teadmispõhisus. Innovatsiooni (sh selle import) ning teadus- ja arendustegevuse investeringute roll tootlikkuse kasvu võimaldamisel on järjest määravama tähtsusega.

Arvestades, et turukriisid ja sellega kaasnevad riskid ning nende sagedus suurenevad, tuleb senisest enam pöörata tähelepanu põllumajandus- ja toiduainesektori valmisolekule turukriisidele ja hindade volatiilsusele reageerida. See eeldab ka erinevate riskijuhtimismeetmete kasutusele võtmist.

Põllumajandustootjad saavad hetkel ebaõiglase osa väärtusahelast ning turukriiside korral kanduvad riskid üle ahela nõrgima lülini. Ühelt poolt saab selle probleemi lahendamisele kaasa aidata põllumajandustootjate poolt väärtusahelas järgmisele astmele liikumine, samuti ka koostöö ja ühistegevuse kaudu turujõu suurendamine.

Olemasolevad ressursid ja nendel põhinev konkurentsieelis tuleb senisest paremini ära kasutada. Kuivõrd mitmetes valdkondades, kus meil on eeldused olla konkurentsivõimelised, toodame me rohkem, kui ise tarbime, tuleb tegeleda uute turgude leidmisega. Samas on oluline, et ekspordi puhul kasvaks kõrge lisandväärtusega toodete osakaal.

4.2.2. Keskkonnahoid põllumajanduses

Keskkonnahoiu valdkond põllumajanduses hõlmab endas tegevusi keskkonnahoiuga seotud teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning teadmiste ja oskuste edendamiseks, kliimamuutustega kohanemiseks ja kliimamuutuste leevendamiseks, traditsiooniliste põllumajandusmaastike ja liigilise mitmekesisuse säilitamiseks, invasiivsete võõrliikide kasutuse ja leviku vältimiseks, keskkonnasõbraliku põllumajandustootmise edendamiseks.

Ühelt poolt mõjutavad kliimamuutused põllumajandustootmist, teisest küljest annab põllumajandus olulise panuse kliimamuutustega kohanemisse ja nende leevendamisse. Rahvusvaheliselt võetud keskkonna- ja kliimakohustuste täitmine eeldab kliimaaspektidele senisest enam tähelepanu pööramist põllumajanduses. Põllumajanduses tuleb suuremat tähelepanu pöörata ka õhusaasteainete heitkoguste vähendamisele³ (nt ammoniaak), keskkonnahäiringute vähendamisele (nt lõhnahäiringute) ning veepoliitika⁴ teadlikule ja tõhusale rakendamisele.

Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni tulemusi tuleb senisest enam ära kasutada keskkonna ja kliima väljakutsetega toimetulekuks.

Bioloogiliste ressursside väärimisel lisandväärtuse suurendamine toob kaasa tootmise intensiivistamise. Oluline on, et bioloogiliste ressursside väärimine toimuks säästvalt ning tootmine oleks keskkonnasäästlik. Senisest enam tuleb ära kasutada taastuenergia pakutavaid võimalusi.

Põllumajandussektor pakub oma tegevuse kaudu erinevaid avalikke hüvesid – traditsioonide, elupaikade ja -rikkuse, maastikulise mitmekesisuse, ohustatud tõugude ja sortide säilitamine – mida tuleks eelkõige läbi aktiivsete keskkonnameetmete väärtustada.

4.2.3. Maaelu edendamine

Maaelu edendamise valdkond hõlmab endas tegevusi maapiirkonnas uute ja alternatiivsete tööhõivevõimaluste loomiseks, kogukondade tugevdamise kaudu sotsiaalmajandusliku sidususe suurendamiseks ja sotsiaalse elukeskkonna parandamiseks, maapiirkonna potentsiaali ja ressursside realiseerimiseks.

Maapiirkondade jätkusuutlikkuse seisukohast on võtmetähtsusega töökohtade loomine. Olemasolevate töökohtade säilitamine ja uute kõrgekvaliteediliste töökohtade loomine saab toimuda läbi ettevõtluse ja kõrgema lisandväärtusega majandustegevuse edendamise.

Selleks, et maapiirkonnad säiliks atraktiivse elukeskkonnana, tuleb tagada teenuste ja infrastruktuuri kättesaadavus maapiirkonnas, sh tuleb leida uusi ja alternatiivseid võimalusi teenuste pakkumiseks ning kultuuripärandi säilitamiseks ja tutvustamiseks. Kultuuripärandi potentsiaali kasutamine on oluline võimalus ka ettevõtluse mitmekesistamiseks ja mittepõllumajanduslike töökohtade loomiseks maapiirkonnaks.

Kuivõrd riigi tasandilt ei ole võimalik hinnata ja lahendada kõiki kohaliku tasandi probleeme, tuleb senisest suurem otsustusõigus anda kohalikule tasandile. Arvestades senist positiivset kogemust alt-poolt tuleva algatusega, tuleb jätkata kogukondade aktiveerimisega.

Maapiirkond pakub erinevaid ressursse. Seda potentsiaali tuleb senisest paremini ära kasutada töökohtade loomiseks ja elukeskkonna parandamiseks.

---

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2016/2284, 14. detsember 2016.

⁴ Veepoliitika raamdirektiiv, nitraadi direktiiv.

4.3. Kalandus ja vesiviljelus

Sinist biomajandust võib lahti mõtestada kui majandustegevust, mis baseerub säästlikel vee elusressursside kasutusel ja nendest väga erinevate toodete tootmisel ja teenuste arendamisel (nt toit, sööt, bioenergia, farmaatsia, jne).

Sinises biomajanduses võib välja tuua neli peamist majanduskasvu valdkonda, mis on olulised nii regionaalsel kui ka globaalsel tasandil: vee elusressursside kogumine/püük ja uued kasutusviisid; säästlik kalakasvatus; sinise biomassi tootmine ja sinine biotehnoloogia.

Kalanduse valdkonna administreerimine on jaotatud kahe ministeeriumi vahel (Maaeluministeerium ja Keskkonnaministeerium), valdkonna planeerimisel lähtutakse erinevate ministeeriumite vastutuse jaotusest vastavalt põhimäärustele.

Kalanduse ja vesiviljeluse valdkondades on kaardistatud järgmised trendid ja väljakutsed:

- kliima ja ilmastiku muutus ning sellest tulenevalt muutused keskkonnas, mis võivad negatiivselt mõjutada kalandus- ja vesiviljelussektorete saagikust ning jätkusuutlikkust;
- globaalse nõudluse tõus ja muutused veealade kasutuses („mereviljelus“); ökosüsteemipõhine lähenemisviis, millega tagatakse vee bioloogiliste elusressursside sh püütavate liikide populatsioonide püsimine maksimaalse jätkusuutliku saagikuse saamiseks vajalikul tasemel sh ebaseadusliku kalapüügi vältimine ja üleüügi kaotamine, selektiivsete püügipraktikate ja –viiside arendamine ning soovimatu saagi vähendamine ja vältimine;
- bioloogilise mitmekesisuse kaitse, taastamine ja hoidmine;
- jäätnevaba, ringmajanduse põhimõtete rakendamine bioloogiliste vee elusressursside väärimdamine kogu tarneahela ulatuses, keskendudes innovatsioonile, kvaliteedi tagamisele ja ressursside kokkuhoiule;
- pidev areng teadus- ja arendustegevuses, rahvusvahelises teaduskoostöös ning teadmussiirdes, mis eeldab pidevalt kasvavat võimekust nii ressurssihalduses kui ka uute toodete tootmisel;
- demograafilised muutused (väljaränne eriti maapiirkondadest, rannapüügisektoris tegutsejate kõrge keskmine vanus jms);
- avalikkuse teadlikkus vee elusressurssidest nende majandamisest ja kasulikkusest (nt harrastuskalapüügi edendamine).

4.3.1. Harrastuslik kalapüük ja kalavarude majandamine

Harrastusliku kalapüügi korraldus hõlmab harrastuspüügi populariseerimist, lihtsustamist ja mitmekesistamist, samuti vajaliku infrastruktuuri arendamist ning püügivõimaluste suurendamist. Harrastuskalapüük on pikkade traditsioonidega tervislik vaba aja veetmise võimalus, millega kaasneb säästlik keskkonnakasutus. Selle aluseks on piisava ressursi olemasolu.

Valdkonna edendamisel on olulised harrastuskalapüügi kättesaadavuse parandamine ja lihtsustamine, püügivahendite mitmekesisuse säilitamine, nende kasutamistingimuste määratlemine ja ühtlustamine, keskkonnasäästliku harrastuskalapüügi arendamine ja populariseerimine, informatsiooni levitamine ja ühistegevuse arendamine. Lisaks tuleb arendada harrastuslikku kalapüüki toetavat infrastruktuuri, püügiandmete esitamise keskkonda ning suurendada ja mitmekesistada püügivõimalusi.

Kalavarude majandamine hõlmab kalavarude hea seisundi saavutamist ja optimaalset kasutust erinevate huvigruppide vahel (kutseline- ja harrastuspüük), kalapüügi korraldust ning tõhusat kontrolli ja järelevalvet.

Kalavarude hea seisundi saavutamiseks ja säästlikuks kasutamiseks on vajalik ajakohastada kalavarude kaitsemeetmeid (alammõõdu korrigeerimine, ajalis-ruumilised piirangud), s.h koostatakse mitmeaastased kalavarude kasutamise kavad (lõhe, meriforell). Üheks kalakasvatuseharuks on kala kasvatamine asustamise eesmärgil. Asustamisega parandatakse ohustatud kalade seisundit ja suurendatakse nende arvukust ning luuakse avaramad võimalused kalapüügiks Eestis.

Kalavarude jätkusuutliku kasutamise tagamisel rakendatakse ökosüsteemset teadmispõhist lähenemist, tuginedes otsuste tegemisel kalavarude seisundi hindamisele ja teadussoovitustele. Siirdekalanduse tõkestatud rändeteede probleemi lahendamiseks avatakse kalanduse seisukohalt olulistele jõgedele rajatud paisudel ja ummistunud jõe suudmetes kalade läbipääsud kudealadele ja elupaikadele ning taastatakse koelmuid, et tagada parem looduslik varu taastumine.

Järelevalve suunal tuleb täiustada elektroonilisi kontrollimise võimalusi, mis parandavad riskianalüüsil põhinevat järelevalvet ja võimaldavad piiratud ressursside juures tõhusamalt järelevalvet läbi viia (vabatahtlike suurem kaasamine).

Keskkonnateadlikkuse suurendamine vajab parandamist, asjaosaliste kaasamine otsustusprotsessidesse varajases staadiumis, mõjude analüüs ja selgitus.

Kindlasti tuleb silmas pidada kliimamuutustega kohanemist, majanduse globaliseerumist, võõrliikide levikut, mida soodustab veetemperatuuri- ja soolsuse muutused ja kes ohustavad kohalike liikide toimivust ja jätkusuutlikkust. Vajalik on välja töötada meetmed võõrliikide laienemise takistamiseks ja motiveerida kalapüügisektorit püüki toetama.

Veealade säästlik ja koostoimeline kasutus on erinevate huvigruppide ning riikide vahel suureks väljakutseks nii keskkonna- kui majanduslikest aspektidest lähtudes. Üha tihedam laevaliiklus, taastuva energia arendamine veealadel, turism jpm tegevused konkureerivad kalapüügi ja vesiviljelusaladega. Seetõttu on oluline arendada koostoimelisi lahendusi, kus erinevad huvid saavad koos eksisteerida (nt tuulepargid ja vesiviljelus).

Tegevusvaldkond on lisaks kalanduse õigusaktidele tihedalt seotud VRD (veepoliitika raamdirektiiv), MSFD-ga (merestrategia raamdirektiiv), looduslike elupaikade ning loomastiku ja taimestiku (looduskaitse direktiiv) kui ka vesiviljeluse ja vee elusressursside väärimise ja turustamise valdkondadega.

4.3.2. Kutseline kalapüük ja vesiviljelus

Kutselise kalapüügi püügikorralduse peamised tegevused on kutselise kalapüügi lubade väljastamine, kutselise kalapüügi registri haldamine ja püügiarvestus.

Kutselise kalapüügi püügikorralduse arengu seisukohalt on peamiseks eesmärgiks digitaliseerimise jätkamine. Selleks on vajalikud edasised arendused kalanduse infosüsteemi osades: kutselise kalapüügi registris (KKR); püügiandmete esitamise rakenduses kaluritele (PERK); elektroonilises raporteerimissüsteemis (ERS) ning aruandlustarkvaras (BO - *business objects*).

Kalurite kõrge keskmise vanuse ja kutselise kalapüügisektori kõrge sisenemisbarjääri (investeeringud püügiõigusesse ja püügi vahenditesse) tõttu tuleks rannapüügi sektori jätkusuutlikuks arenguks leida võimalusi uute tulijate sektorisse sisenemise võimaldamiseks

(nt korduvalt ebaseadusliku kalapüügiiga tegelenud isikutelt vabanevate püügiõiguste arvelt) ja kaluri kutse populariseerimiseks.

Konkurentsivõimelise kalamajanduse ning vesiviljeluse arenguks on oluline koostöö jätkumine kalanduse algatusrühmades ja tootjaorganisatsioonides.

Vesiviljeluse valdkonna peamised suunad on kaubakala kasvatus sh uued liigid ja vee elusorganismide kasvatus (vetikad, karbid) nii keskkonna parendamise kui (kaubandusliku) tootmise eesmärgil.

Vesiviljeluse arendamise eesmärk on mitmekesine ja konkurentsivõimeline vesiviljelus, rakendades vee elusressursside tootmisel keskkonnasäästlikke ning uuenduslikke tehnoloogiaid.

Kui Eestis on levinud maapealsed ringvoolusüsteemiga kalakasvandused kaubakala kasvatamiseks, siis Euroopas on kasvav trend kalakasvatuse laienemine merealadele. Laienemine avaveele on toonud kaasa uute tootmistehnoloogiate arendamise, millel on vähene mõju keskkonnale (suletud konteinersüsteemidest kuni IMTA'ni integreeritud multitroofne vesiviljelus). Laienemist avaveele nähakse kui võimalust rahuldada kasvavat nõudlust kala ja kalatoodete osas. See omakorda toob kaasa vajaduse uute teadmiste saamiseks, levitamiseks ja rahvusvaheliseks teaduskoostööks ning uusi väljakutseid järelevalve meetoditesse, seireks ja seadusloomesse teadmispõhiste muudatuste tegemiseks.

Suurimaks väljakutseks on jäätmevaba ringmajanduse põhimõtete rakendamine vesiviljeluses sh koostoimelised kasutused ja tegevused (nt multitroofsus, akvapoonika, hüdropoonika).

Vajalik on uurida, arendada ja rakendada uusi tootmistehnoloogiaid uutele ressurssidele nagu vetikad ja karbid, mis võimaldavad ühelt poolt toitainerikkast Läänemerest välja viia fosforit ja lämmastikku ning teiselt poolt olla väärtuslikuks tooraineks nii toidu-, sööda-, farmaatsia-, meditsiini- jt tööstustele.

4.3.3. Vee elusressursside väärindamine ja turustamine

Valdkonna eesmärk on jäätmevaba ja energiasäästlik vee elusressursside väärindamine kõrge lisandväärtusega toodeteks, mis on konkurentsivõimelised globaalsel turul ja peamised suunad on kala ja vee elusressursside väärindamine hinnapüramiidi järjest kõrgemal astmel ja uute või seni vähekasutatud bioloogiliste ressursside kasutuselevõtt ning uute turgude leidmine kõrge lisandväärtusega toodetele.

Lähiaja aktuaalseks tegevussuunaks on rannakalanduses ja kalakasvatuses koduturu eeliste kasutamine, väärindades ja otseturundades oma püütud/kasvatatud toodangut ise või rakendades ühistulist tegevust. Traalpüügi sektoris väljakujunenud tootjaorganisatsioonid on alustamas kala komponenditehase ehitamist püütud väheväärtuslikule kalale. Edasised teadus- ja arendustegevused on vajalikud selleks, et väheväärtuslikust kalast saaksime toota üha väärtuslikumaid komponente maailmaturule. Rannapüügi väheväärtusliku kala väärindamine vajab kalurite rakenduslikku koostööd teadus-arendusasutustega tootearenduses.

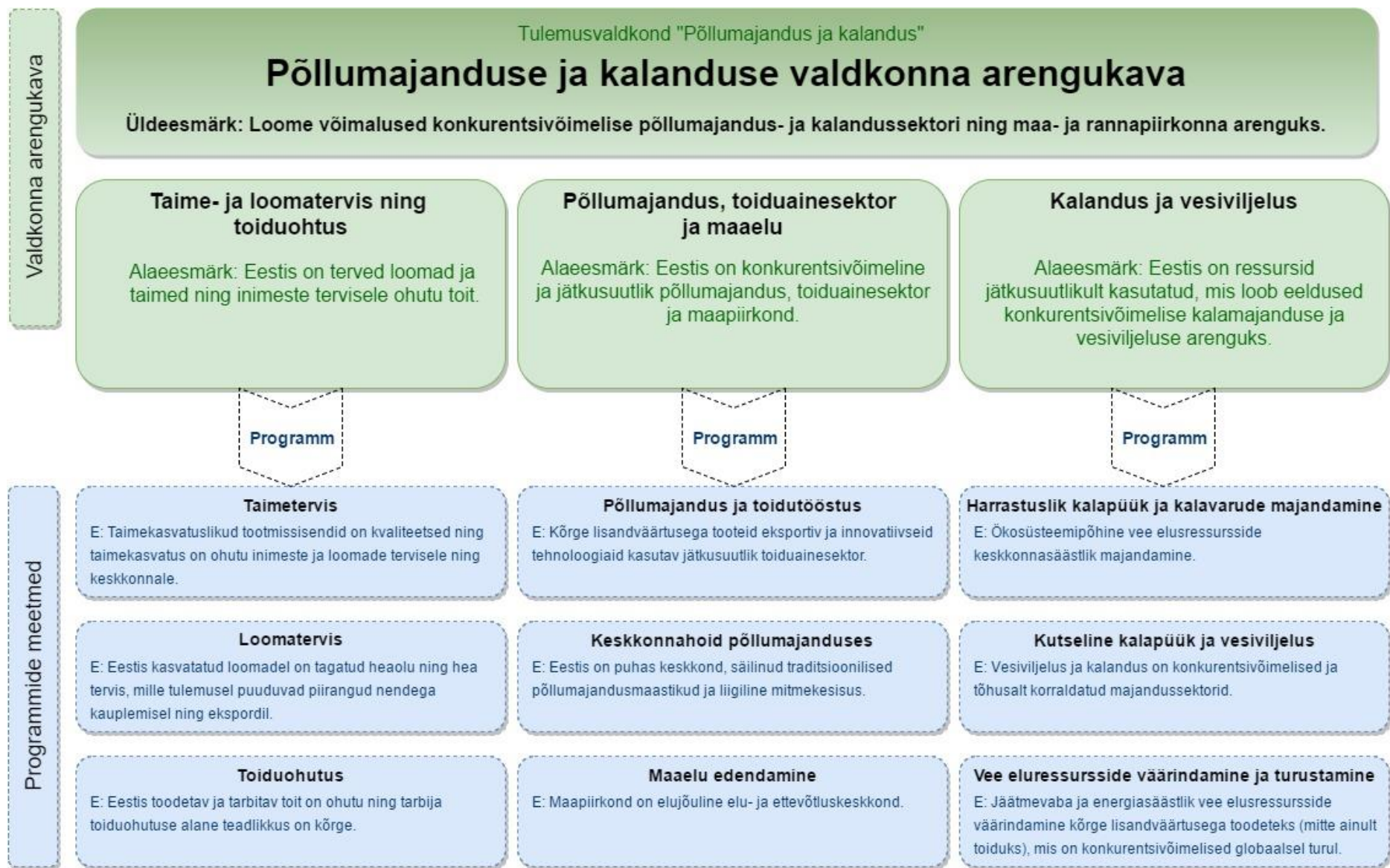
Paralleelselt uute bioloogiliste ressursside kasvatamisega (nt vetikas, karp) on vajalik jõuda nende töötlemisel tootmiskatseteni koostöös teadus- ja arendusasutustega. Eelnevad uuringud on näidanud, et makrovetikate kasutusala aina laieneb teaduse arenedes ning Eestil on siin palju kasutamata ressursi ja võimalusi (nt punavetikast lisaks geelistuvale polüsahhariidile on võimalik saada valgulisi pigmente, nanotselluloosi, oksüliipiine jne).

Jätkuvaks väljakutseks on uute turgude leidmine olemasolevatele ja ka uutele toodetele, mida Eesti varem eksportinud ei ole. Tarbijatele vee elusorganismidest toodetud toodete pakkumine

peab käima käsikäes tootearendusega ning avalikkuse teadlikkuse tõstmisega vee elusressurssidest nende majandamisest ja kasulikkusest/tervislikkusest.

5. Struktuur – tulemusvaldkond ja programmid

Käesolevas alapeatükis esitatakse esmane visioon valdkonna arengukava ja programmide struktuurist. Valdkonna arengukava koostamise, põhjaliku kaasamise (vt kaasatud osapooled) käigus ja biomajanduse uuringu tulemuste mõjul võib struktuur muutuda. Arengukava rakendamiseks ning üld- ja alaeesmärkide saavutamiseks luuakse valdkonna arengukava alla programmid. Maaeluministeeriumi esmane visioon valdkonna arengukava struktuurist, võimalikest programmidest ja meetmetest kajastub joonisel 1.

Joonis 1. Valdkonna arengukava, programmide ja meetmete esialgne struktuur.

6. Arengukava rakendamisega seotud mõjude esialgne hinnang

Valdkonna arengukava koostamise ettepaneku väljatöötamise etapis tuvastatakse mõjuvaldkonnad ja võimalikud olulisemad mõjud⁵. Analüüs meetmete lõikes viiakse läbi arengukava koostamise käigus, kus meetmete rakendamisega kaasnevaid olulisi mõjusid hinnatakse põhjalikumalt (nt mõju loodus- ja elukeskkonnale ja mõjud majandusele ja konkurentsivõimele). Arengukavale korraldatakse keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH).

Esialgse analüüsi käigus on tuvastatud olulised mõjud järgmistes riigi poliitikavaldkondades:

- 6.1. **Sotsiaalsed ja demograafilised mõjud:** otsesed ja olulised mõjud. Mõjud on seotud väga erinevate sihtrühmadega nii Eestis (mõjutades nt tööturgu, maa- ja rannapiirkonna elanikkonda, ääremaastumist, kodanikuühiskonna arengut, tervist, toidu kvaliteeti ja ohutust, teadlikku tarbimist) kui välisturgudel (nt toiduohutus).
- 6.2. **Mõjud elanike turvalisusele, riigi julgeolekule ja välissuhetele:** otsesed ja olulised mõjud, nt toiduohutus, toidujulgeolek ja varustuskindlus, EL ühispoliitika, suhted Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooniga (OECD), EL-i ja ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooniga (FAO), Maailma Tervise Organisatsioon (WHO).
- 6.3. **Mõjud majandusele:** otsesed ja olulised mõjud (sh EL ühine põllumajanduspoliitika). Maaeluministerium koos teiste ministriumitega keskendub sotsiaalselt ja keskkonnavalaselt vastutustundliku põllu- ja kalamajandusliku (üldisemalt biomajandusliku) ettevõtluse tarneahelate tugevdamisele, maaettevõtluse ja ettevõtluskeskkonna arendamisele, põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordi edendamisele (sh mahetoodete ja -teenuste) ning põllumajanduse, kalamajanduse, vesiviljeluse ja toiduainetööstuse arendamisele.
- 6.4. **Mõjud loodus- ja elukeskkonnale:** otsesed ja olulised mõjud. Nii põllu- kui kalamajanduses tuleb pidevalt ja süsteemselt jälgida ettevõtluse mõju nii loodus- kui ka elukeskkonnale, sh veevarude suurus ja kvaliteeti, pinnase ja mulla kvaliteeti, kliimatingimusi, taastuvaid ja taastumatuid loodusressursse, bioloogilist mitmekesisust, ökosüsteemide toimimist, floorat, faunat ja maastikke, jäätmemajandust, keskkonnariskide tõenäosust ja ulatust, energiakasutust ja ettevõtete tegevuse tagajärgi, loomade ja taimede tervist ning toidu- ja söödaohutust.
- 6.5. **Mõjud regionaalarengule:** otsesed ja olulised mõjud. Põllu-, kala- ja/või vesimajandusega tegelevad ettevõtted, millest suur osa taotleb/kasutab ka EL toetusi, paiknevad üle Eesti. Seega arengukava rakendamine mõjub otseselt või kaudselt maapiirkonna arengut, mõjutab toiduainetööstusega linnade arengueeldusi ning aitab kaasa riigi regionaalpoliitika eesmärkide suunas liikumisele koostöös teiste ministriumidega. Suure tõenäosusega arengukava tugevdab erinevate regionide arengupositsiooni ja -eeldusi.
- 6.6. **Mõjud riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste töökorraldusele, kuludele ja tuludele:** otsesed ja olulised mõjud, arengukava aitab tegevusi tõhustada. Valdkonna arengukava võimaldab muuta selgemaks ja tõhusamaks arengumeetmete strateegilise juhtimisega seotud planeerimise, andmekorje, mõjude/riskide analüüsi, eelarvestamise ja järeelhindamise ning aruandluse tegevused. Valdkonna arengukava ja programmide koostamine on otseselt seotud avalike teenuste ja nende kättesaadavusega sihtrühmadele.

⁵ Justiitsministerium ja Riigikantselei (2012) „Mõjude hindamise metoodika“, ptk 2.1.1. Mõjude hindamine valdkonna arengukava koostamise käigus.

http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/mojude_hindamise_metoodika.pdf

6.7. **Muud olulised mõjud, mis jäävad mõjuvaldkondade vahele või vajavad muudel põhjustel esiletõomist.** Põllu- ja kalamajanduslik teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon: otsesed ja olulised mõjud.

7. Arengukava seos teiste kehtivate arengudokumentidega

Koostatav arengukava on otseselt seotud nii kehtivate horisontaalsete arengukavadega kui ka teiste valdkondade arengukavadega:

- Säaüstev Eesti 21;
- Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“;
- Eesti julgeolekupoliitika alused;
- Kliimapolitiitika põhialused aastani 2050;
- Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030;
- Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020;
- Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020;
- Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020;
- Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020;
- Metsanduse arengukava 2011–2020;
- Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030;
- Looduskaitse arengukava aastani 2020;
- Heaolu arengukava 2016–2023;
- Energiamajanduse arengukava aastani 2030;
- Ettevõtluse kasvustrateegia;
- Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti“;
- ÜRO ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid.

8. Koostamise korraldus ja ajagraafik

8.1. Arengukava koostamise korraldus

Arengukava koostamise eest vastutab maaeluminister. Kalanduse osa koostamise eest vastutavad maaeluminister ja keskkonnaminister vastavalt kalanduse valdkonna jaotumisele nende ministeeriumite vahel. Arengukava koostamist koordineerib Maaeluministeerium, kaasates sellesse **juhtrühma**, kuhu kuuluvad asjaomaste ministeeriumite esindajad ning Maaeluministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi strateegilised partnerid. **Juhtrühma eesmärk** on koordineerida arengukava koostamist, teha arengukava kohta ettepanekuid ja kiita arengukava eelnõu heaks enne Vabariigi Valitsusele esitamist.

Juhtrühm moodustatakse Maaeluministeeriumi kantsleri eestvedamisel. Arengukava koostamise juhtrühma kaasatakse teiste hulgas järgmiste ministeeriumide, riigiasutuste ning ühenduste esindajad:

Maaeluministeerium
Rahandusministeerium
Keskkonnaministeerium
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Sotsiaalministeerium
Haridus- ja Teadusministeerium
Riigikantselei
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda

Eesti Maaomavalitsuste Liit
 Eesti Talupidajate Keskliit
 Eesti Toiduainetööstuse Liit
 Eesti Kalaliit
 Eesti Kalurite Liit
 Eesti Kalastajate Selts
 Eesti Keskkonnaiühenduste Koda

Arengukava koostamiseks moodustatakse laiapõhjalised **töörühmad**, kelle ülesanne on hetkeolukorra kaardistamine (sh probleemide püstitamine), arengukava eesmärkide täpsustamine ja lahendusvõimaluste analüüsimine. Kuna tegemist on mitmeid teemavaldkondi katva arengukavaga ning töörühmadesse kaasatakse väga erinevate arengukava valdkondades tegutsevate organisatsioonide esindajaid, selgub lõplik osalejate nimekiri arengukava koostamise käigus. Esmane sotsiaalpartnerite kaasamine toimub läbi põllumajanduse ja maaelu arengu nõukogu (PMAN) ja kalandusnõukogu⁶.

Valdkonna arengukava koostamisega alustatakse 2018. aasta jaanuaris, et oleks võimalik kaasata Eesti Euroopa Liidu Nõukogu eesistumisega seotud ametnikke ja kasutada sisendina valmivate teadustööde esialgseid tulemusi⁷.

8.2. Arengukava koostamise ajagraafik

Arengukava koostamise ajagraafikule on lisatud ka tegevuspõhisele eelarvele ülemineku etapid.

Arengukava ja KSH algatamine (sh arengukava juhtrühma ja töörühmade loomine)	september 2017
Arengukava koostamisega seotud eeltöö (sh kaasamisplaani koostamine, töörühmade loomine)	september 2017 – detsember 2017
MeM valitsemisala teenuste kaardistamine	september 2017 – märts 2018
Töörühmade arutelude läbiviimine	jaanuar 2018 – mai 2018
Arengukava sotsiaalmajanduslike mõjude hindamise algus	jaanuar 2018
Programmide koostamise algus	mai 2018
KSH aruande kinnitamine	august 2018
Arengukava tervikteksti kooskõlastamine teiste ministriumitega (mitteametlik)	september 2018
Arengukava kooskõlastamine teiste ministriumitega (Eelnõude infosüsteemis)	oktoober 2018
Arengukava eelnõu esitamine Riigikogule tutvumiseks ja Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks	november 2018
Arengukava kinnitatud	veebruar 2019
Maaeluministerium esitab 2020. a eelarve tegevuspõhiselt, sh programmide eelnõud.	märts 2019

⁶ vt lähemalt <https://www.agri.ee/et/ministerium-kontakt/kaasamine>

⁷ 2017. aasta teises pooles avaldatakse OECD raport „Eesti innovatsioonipoliitika ja põllumajandusvaldkonna innovatsioonisüsteem“; 2018. aasta I kvartalis on eeldatavasti võimalik kasutada arengukava sisendina biomajanduse uuringu esimese etapi tulemusi.